

Ata Mäneli / roman

Category: Kitapcy, Romanlar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Ata Mäneli / roman ATA MÄNELI

(Ikinji tomuň birinji kitaby)

- Ýazyjy Amanmyrat Şakulyýew «Ata Mäneli» romanynyň ikinji tomunyň birinji kitabynda hem ahlak, däp-dessur bilen baglanyşykluly meseleler teswirlenýär. Romanyň baş gahrymany Ata Mäneli ýaşy gaýtsa-da, zynakärlige baş goşan Durdy gojukdan gazaply öç alýar. Romanyň položitel gahrymanlary maşgala, ojak, namys, wepalylyk ýaly mukaddes düşüňjeler bilen ýaşaýarlar, göreşýärler, ölýärler.

Romanyň wakalary dartgynly, gahrymanlarynyň häsiýetleri öwüşginlere baý. Ata Mäneli sahabatly, türkmeniň tebigatyna, däbine-dessuryna wepaly, şol bir wagtyň özünde-de, gazaply, dözümlü adam hökmünde orta çykýar.

* * *

Körpe inim Täzebaýyň ýagty ýadygärligine bagyşlaýaryn.

A W T O R D A N

Essalawmaleýkum, hormatly okyjy! Seň bilen saglyk-salamatlykda ýene didarlaşmagyň miýesser edendigine hoşaldyryn.

Taryhy wakalaryň akymy ýazyjynyň erkine-islegine bagly bolmaýar. Ol akymyň ugruny, wagtyny üýtgetmek, taryhy hakykaty ýoýmaklyga elter.

Gojuk pajygasy «Ata Mäneli» romanynyň ikinji kitabynyň süňňüne ornap bilmedi. Waka bary-ýogu iki aýyň dowamynda bolup geçýär. Onuň wakalaryny on ýylyň (1917-1927) hadysalarynyň akymyna goşmak mümkin däl. Şonuň üçinem gojuk pajygasyny özbaşdak kitap hökmünde çap etmeli boldy.

Gojuk pajygasynyň üstünde köp oýlandym. Biten ýarany gorjamaga ýaýdandym. Emma sagdyn paýhas üstün çykdy. Düýnki pajyga,

hasrata bu gün ynsap gözi bilen garamagy başarsak, onda biz ertirki günümüzüň bulanmagyna ýol bermeris. Taryhyň berýän sapagy şeýle. Bu sapak giden halk üçin-de, aýratyn şahsyýet üçin-de mukaddesdir. *Taryh öz beren sapagyny unudýan halka-da, şahsyýete-de ýowuz daraýar.*

* * *

Ata Mäneli jahan ýagtylanda oýandy. Keýpsiz oýandy. Göwni-ýüregi şol gysyldy durdy. Özem, hamana, bir erbet habara garaşýan ýalydy. Daşarda atlary iýmläp ýören nökerler gatyrak geplemelerem, gaharlanyp-gyjynyp ýatyrdy.

Gazabyň gozgansa, özüňi sakla! Mäneli özüne giňlik, basalyk bermäge çalyşdy. Emma ynjalyp bilmedi. Özüne zor saldy-da, ýorgandan çykdy. Ýuwundy. Howa maýyl bolsa hem, ojakda ot ýakdyrды. Bagana possuny egnine atdy. Ýöne, hiç zat onuň januna rahatlyk çaymady. Gaýta içki howry ýygy-ýygydan ýüzüne urdy.

Mäneli öz derdini bilýärdi: ol düýş görüpdi. Mänäniň düzlerinde Sakardory säpjedipdi... Ejesiniň zaryn sesi häzirem gulagyndan gidenokdy.

Syrkawyň dowasy derdine görä bolýar: Mänäniň düzlerini, baýyrlaryny boýlap geçýän çyglyja şemala kükregini gerse, ondan gana dem alsa, garabagyr ejesiniň didaryny görse... Atanyň ruhy täzelenjekdi.

Mänä gan çaykap gaýdanda, ýolda, bugdaýçylykda bolan dartgynly söhbet Atanyň huşuna geldi. Wahyt molla şonda azymly gepläpdi: – Baý hile gurupdyr. Ataňam açgözlük edipdir. Atyňy satypdyr. Seni ynjydypdylar. Ýöne, ynjytdylar diýip, obanyň asuda gününe tokunmak bolarmy?..

Seb şu ýerden Hudaýy çagyr-da, obaňa gaýt. Il-günüň öňünde dyza çök, aman sora. Alla keremdir, türkmen geçirimlidir. Belki, rehim ederler...

Belki, Wahyt molla mamladyr? Mänä barsa, dyza çökse, obadan duşmançylyk ýelgini göteriler. Ejesi ol ýerse nalap, ah çekmez. Ata-da Saragt çölünde ölümni agtaryp ýörmeli bolmaz. – Ýok, molla, sen obada harasada meň gözüm bilen gara, meň

gözüm bilen seret. – Ata Mäneli içden jibrindi. – Ony meň ynsabym bilenjik ölçe. Maňa soň nyrh kes. – Ol oturan ýerinden öňe omzady. – Hany, aýt, molla, bürgüde serçäniň ganatyny bekleseň, bürgüt bolarmy? Göm-gök gaýalara göterilip bilmeşe, asmanyň, erkinligiň lezzetini syzmasa, amansyz söweşlerde ýeňiş ýar bolmasa, gaýratly guş namysdan öler. Bedewiň mertebesi ýüwrük aýagyndadyr. Adamy namys-ardan aýyrsaň, buýsançdan jyda kylsaň... Onda onuň ömründe many bolarmy? Bolmaz. Ondan namysly item abraýly bolar. – Mäneli tolgunmakdan ýaňa ýuwardy. – Molla, sen tebime tyg gyzdyryp bas. Ýüzümi çytmaýyn. Ol jezaňy-ejiriňi az görseň, iki gözümde juwaz okuny aýla. Oňa-da döz geleýin. Ýöne meni buýsançdan, namysdan aýyrma, molla. Sygyr suw dannamaz. Bulançak suwdanam gana içer. Bedew içmez. Durnagöz suwy küýsär. Haýwan öz mertebesini duýýan bolsa, adamlary neneň galypa saljak? Sen bilip goý, molla. Maňa arsyz ömrüň geregi ýok. Namys damarymyň inçelen, ýolunan ýerinde men ölerin. Sen şuňa düşünmediň, molla. Ejem welin düşündi. Ol maňa: «Oglum, Perman baýyň üstüne gitme» diýmedi. Baý bigünä bolsa diýerdi. «Balam, didaryna zar etme» diýdi. Pahyr meň buýsançsyz ýaşap bilmejegimi ýüregi bilen syzypdyr...

Ak öýüň gapysy agras serpildi. Gotur bosagadan ynamly ätledi. Törde ýüzüni asyp oturan Mänälä nazar aýlady-da, öýden atylyp çykdy. Nökerleri ýygnady. Hemleli gepledi:

– Daraklygyna basyp ýöräň, Serdaryň keýpi ýok.

Nökerler sessiz-üýnsüz dagadylar. Mäneliniň keýpsiz wagty nökeri aman saklaýanam – dil, başyna bela inderýänem- dil. Ata Mänälä hunabaly oý-pikirleriň girdabyndan çykmak kyn boldy. Onuň ezilen göwno serginligi küýsedi. Ol ýaýdanyp oturmady. Mauzerini çigninden asdy-da, gapa tarap yöneldi.

Ata daşky bosagada aýak çekdi. Agras ardynjyrady. Onuň garjaşyk, basyk sesine uklap ýatan gol oýandy: Sakardor gulaklaryny keýerdip, hokrandy. Mänälä tarap owsun atdy. Daňylgydygyna, gazygyň töwereginde erkin darap bilmeýändigine gahar etdi. Öň aýagy bilen çägäni peşedi. Nökerler oturan ýerlerinden böküşip turdylar. Eginlerindäki hatarlaryny düzedişdirdiler. Olaryň gaňtarylgy duran atlaryň sagrysyna

gonmaklary üçin Atanyň ýekeje yşaraty ýeterlikdi. Birje yşarat bilen nöker bary özünü ýanyp duran oda atjakdy. Beýle pidakālikde ullakan bir syram ýokdy. Mäneliniň gahary-kinesi ýakyjy otdan, çawup gelyän gülleden has eýmençdi.

Yşarat bolmady. Nökerler şonda-da dartylan kiriş ýaly doňup durdylar. Mänelo gadamyny agras basyp, goşdan saýlandy. Ony nöker bary howatyrlu nazar bilen ugratdy.

Gotur Ata Mäneli alaňdan aşansoň, yzgytsyz gepledi:

– Sary, näme aňalyp dursuň?

Sary dartgynly garaşmakdan ýaňa çygjaraň maňlaýyny süpürdi. Ýadaw dillendi:

– Hyzmat! Buýruber!

– Üç sany nökeri yzyňa tirke-de, serdaryň gezim etjek tarapyna ugra.

– Ileri ugursa ozalam iki nöker oturandyr.

Goturyň gany depesine urdy:

– Samsyga ýumuş buýursaň, özüňe akyl öwreder.

– Suw aka-aka durlanarmyş. Biziňem...

– Lal bol. – Gotur guşagyndaky gamçysyna elini ýetirdi. – Diliňi dişle, akmak. Ugra özüňem. Nökerler-de sarga. Birem serdaryň nazaryna iläýmesin. Gözleri töwerekde bolsun. Mäneliniň üstünden guş uçdygy imanyňy öwrüber...

Sary öte geçenini duýdy. Ýöwsel gepledi:

– Hatyrjem bol, Gotur!

Gotur bir gyrada duran Nazary yşarat bilen çagyrdy. Nöker iki bökende, Goturyň alkymynda daýandy:

– Hyzmat, agasy.

– Meň atymy getir.

– Özümem atlanaýynmy?

– Özüňem atlan. – Gotur töweregine garanjaklady. – Selim!

– Men bärde, Gotur. – Çetki öýden uzynak, dolmuş ýigit atylyp çykdy.

– Nahar-şoruň aladasy bilen bol. Serdar ertir duz datmady. Gazanyň gaýnap dursun.

– Nahary gowurdakdan ataraýmasam. – Selim müýnli gepledi. – Etiň soňuny öten agşam asypdym.

– Pyçagyňy çalyber. Sazagyň kölegesi gysgalmanka, berre guzyňy

menden al.

Selim ýag bolup eredi:

– Ömrüň uzal bolsun, batyr!

Nazar iki aty getirdi. Gotur üzeňňä aýagyny basmady. Atyň boýnundan ýapyşyp, bir bat alanda özüni eýeriň üstüne atdy. Nazar dykyz göwräniň şeýle ýeňil gopuşyna haýran galdy.

Gotur turuwbaşdan atyň jylawyny gowşatdy. Mes bedew günorta tarapdaky belent syrgyna dyrmaşyp gitdi. Sary atlylaryň yzyndan garap durşuna ýylgyrdy:

– Gotura-a beg perreňleriň üstüne döküljeg-ow. Awy ganly bolaýsa-ha ýagşy...

(dowamy bar)... Romanlar